

Marina Marasović-Alujević i Katarina Lozić Knezović

Toponimija otoka Šolte

Split: Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu, 2014., 184 str.

Knjiga *Toponimija otoka Šolte* nova je toponomastička monografija koja se sustavno bavi toponimijom jednoga od naših otoka. Ova monografija izdana je 2014. g. u nakladi Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu, a autorice su dvije nastavnice s toga fakulteta, prof. dr. sc. Marina Marasović-Alujević i doc. dr. sc. Katarina Lozić Knezović.

Toponimija otoka Šolte prva je samostalna monografija koja cjelovito i sustavno obrađuje toponime otoka Šolte iako su šoltanski toponimi obrađivani i u starijim radovima, od kojih autorice posebno ističu monografiju P. Skoka *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima* (1950.) i radove P. Šimunovića. Autorice su se u analizi toponima neizbježno oslanjale na onomastičke prethodnike, ali su ponudile i mnoštvo originalnih rješenja do kojih su došle, među ostalim, i terenskim ispitivanjem lokalnoga stanovništva te istraživanjem starih katastarskih knjiga i pomorskih karata.

Knjiga se sastoji od jedanaest poglavlja. Prvo je poglavlje uvodno, a drugo, *O morfološkim obilježjima otoka Šolte*, ukratko opisuje geološku prošlost i sastav te reljefna obilježja otoka Šolte. U njemu saznajemo da se Šolta morfološki dijeli na dva dijela, (jugo)zapadni i (jugo)istočni. Toj podjeli u toponimiji odgovara podjela na Donju Šoltu i Gornju Šoltu, u skladu s prividnom putanjom Sunca i smjerom vjetra. Treće je poglavlje *O podrijetlu imena Šolta* u kojemu se s mnogo tehničkih termina detaljno opisuju mogući glasovni razvoji koji su doveli do povijesnih toponimskih likova *Olynta*, *Solenta*, *Solentia*, *Soluta*, *Sulet*. Toponim Šolta (tj. *Solenta*, *Olynta*) pripada predslavenskim toponimima, no njegovo jezično podrijetlo i etimologija nisu sa sigurnošću utvrđeni. Ipak, autorice smatraju da se u toponimu Šolta krije pretpovijesni apelativ sa značenjem 'otok'.

U četvrtome se poglavlju, *Povijesni odraz u toponimiji otoka Šolte*, pomoću odabranih toponimskih primjera prepričava povijest otoka Šolte. Na najstarije razdoblje upućuju toponimi poput *Grîpe*, postali od apelativa predromanskoga podrijetla. Tragova grčke kolonizacije nema u toponimiji otoka Šolte, a rimskom razdoblju pripisuju se toponimi poput *Basilîja*, *Mirja*, *Manaštrînovô*, *Balkûn*, *Pêlegrin*, *Prômîne* itd. Na Šolti su prisutni i toponimi koji svojim glasovnim sastavom upućuju na dalmatoromansku fonologiju, npr. *Grîže*, *Komîn*, *Košjûn*. O ranome suživotu kristijaniziranoga romanskog i slavenskoga stanovništva svjedoče toponimi motivirani svetačkim imenima poput *Supêtâr*, *Stomôrska*, *Stîpanska*. U šoltanskoj toponimiji očuvani su i tragovi mletačke vlasti, npr. *Lantêrna*, *Savûra*,

Katrída, Špirün i sl. Na jadranske gusare i pljačke otoka, osobito česte u 15. st., podsjećaju mnogobrojni toponimi motivirani apelativom *straža* (*Māla / Vēla / Bānčičeva strāža, Būrina / Dōnja / Smorāšnja / Zapādna Strāžica, Zastrāža, Postrāža...*), a gusarima je motiviran i velik broj uvala imena *Tatīnja*. Većina šoltanskih toponima ipak je hrvatskoga podrijetla, pogotovo u unutrašnjosti, a nastali su uglavnom u 16. i 17. st. Iz mnoštva hrvatskih toponima autorice su u ovoj poglavlju istaknule neke u kojima su sačuvane riječi koje su inače nestale iz govora, npr. *Obinūš* – *obinuš* ‘biljka bjelušina’, *Görnje / Dōnje vīne* – csl. *vinъnъ* ‘kriv’, neke koji su zbog glasovnih promjena postali neprozirni, npr. *Lestīmerova* (od osobnoga imena *Restimir*), *Polēbrnjak* (od sintagme *pod rebro*), *Svilāja* (od **Slivaja*), *Sūžānj* (od pridjeva *južan*, *(*S*)*južn(j)i*) i druge zanimljive toponime.

Peto, šesto, sedmo i osmo poglavlje dominantna su poglavlja ove knjige. Svako od njih posvećeno je po jednoj šoltanskoj katastarskoj općini: Gornje Selo, Grohote, Sridnje Selo i Donje Selo. Unutar svake od katastarskih općina obrađuju se toponimi po naseljima koja joj pripadaju: naselja Stomorska i Gornje Selo u katastarskoj općini Gornje Selo, naselja Grohote, Rogач i Nečujam u KO Grohote, Sridnje Selo kao naselje i katastarska općina te naselja Donje Selo i Maslinica u KO Donje Selo. Opis toponimije svakoga od naselja počinje opisom podrijetla samoga imena naselja, za kojim slijedi obrada u pet točaka: 1. govor naselja, 2. klasifikacija toponima prema podrijetlu, 3. »strukturna klasifikacija«, 4. »struktura tvorbe toponima« te 5. popis i etimologije toponima odgovarajućega naselja.

Iz kratkih opisa govora naselja na Šolti saznajemo da oni pripadaju južnočakavskom (čakavskom ikavskom) dijalektu, osim govora Maslinice koji je štokavski ikavski. U središnjemu (kopnenom) dijelu otoka sačuvane su neke starije čakavske osobine (npr. stariji naglasni tip, stariji leksik) u odnosu na istočni dio otoka. Šoltanske čakavske govore obilježuju neke od tipičnih čakavskih značajki: tzv. jaka vokalnost (*jagla, vazest*), nazalni **ę* dao je *a* iza palatala *j* (*jazik, prijat, zajat, ujat*), fonem *ž* nije dio sustava, na njegovu je mjestu *ž* (*sržba, svidožba*), *l* prelazi u *j*, dočetno *-m* u *-n*, praslavensko **dj* daje većinom *j*, a u novije doba sve češće i *đ*, prisutne su i „čakavske“ promjene konsonantskih skupova (*šenica, tica, čela; maška, braški*) itd. Štokavski dijalekt u naselju Maslinica pod utjecajem je okolnih čakavskih govora. U njemu se primjerice također pojavljuje tzv. jaka vokalnost (*vazest*). U tome se govoru *h* češće reducira nego u čakavskim govorima, glagolski je pridjev radni tipa *učinija* za razliku od tipa *viđi* u ostalim šoltanskim govorima, praslavensko **dj* dalo je *đ*, ali se čuje i *j*, maslinički je govor šćakavski, ali se pojavljuju i primjeri sa *št* itd. Šoltanski su naglasni sustavi peteronaglasni.

Klasifikacijom po podrijetlu toponimi svakoga naselja podijeljeni su na slavenske i neslavenske te na malobrojnu skupinu toponima koji u sebi sadržavaju i slavensku i neslavensku sastavnicu. Neslavenski toponimi dalje su podijeljeni na dvije skupine: u jednoj su predslavenski i dalmatoromanski toponimi, a u dru-

goj mletački, odnosno talijanski. Autorice u skupinu predslavenskih i dalmatoromanskih toponima ubrajaju one »nastale konverzijom apelativa predslavenskoga i dalmatoromanskoga podrijetla« (str. 23), pa se među njima ne razlikuju toponimi koji su nastali u predslavensko doba od toponima koji su nastali od apelativa predslavenskoga podrijetla. O tankoj granici između toponima i apelativa, odnosno o usvojenosti apelativa predslavenskoga i (dalmato)romanskoga podrijetla u lokalnim govorima svjedoče toponimi jednake strukture koji su u ovoj knjizi uvršteni u različite skupine. Primjerice, u predslavensko-dalmatoromansku skupinu uključeni su toponimi poput *Mōla u kāmenu* (SS)², *Pávina gârma* (G), *Kraj mirîne* (DS), *Na petrâle* (G), *Na kolovâji* (SS), *Na žálu* (M), *Pod grîpinu* (SS), *Pod petrâda* (GS), *Pod mōjster* (GS) itd., a u kombinirane romansko-slavenske *Grâbova gârma* (GS), *Kod kapêle* (G), *Krāj kapêle* (GS), *Pod bîskupa* (GS), *Pod bûže* (GS), *Više Žála* (S) te mnogi drugi. Toponim *Na vr' livèla* u Donjem Selu ubrojen je i u predslavensko-dalmatoromansku skupinu i u skupinu kombiniranih slavensko-romanskih toponima.

U poglavljima o »strukturnoj klasifikaciji« toponima donosi se njihova podjela po izvanjezičnoj motivaciji, tj. podjela koja se uobičajeno naziva i semantičko-motivacijskom. Semantičke kategorije šoltanskih toponima podudarne su s onima drugih otočnih toponimija, pa se tako šoltanski toponimi dijele na:

- toponime motivirane osobitošću i sastavom tla (zemljopisnim terminima): *Brâska jâma* (S), *Pod klânac* (S), *Vêli dôlac* (S); *Gârma* (GS, G, R, SS), *Grîža* (GS), *Kosâ* (GS), *Spîlska pûnta* (GS); *Grîpa* (G), *Vêli škôjic* (G); *Nečûjâm* (N), *Spîlice* (N), *Stinîce* (N, DS); *Kâmena* (SS), *Vrtâča* (SS); *Drâge* (DS), *Fôša* (DS)...
- toponime motivirane izgledom, oblikom i položajem terena: *Glavîca* (S, GS), *Krîvi pût* (S); *Crñî râd* (GS), *Kûk* (GS); *Gomîlina* (G), *Ždrîlo* (G); *Bočâc* (R, SS), *Timûn* (R); *Sûžânj* (N), *Tânkî ratâc* (N); *Debelâc râd* (SS), *Nožice* (SS); *Gr̂ba* (DS), *Ôdar* (DS)...
- toponime antroponimnoga postanja: *Bârtulov mûl* (S); *Andrîjino* (GS), *Ântino* (GS), *Dragôševa* (GS), *Grgâšine* (GS); *Bânčićeva strâža* (G), *Dragînjina* (G), *Kârlovo* (G); *Žîškov mûl* (R); *Mîlića ratâc* (N); *Âdrijevo* (SS), *Iza Pâula* (SS), *Livêl Lukânôv* (SS); *Šârića lâze* (DS), *Žoržine* (DS)...
- toponime motivirane ljudskom djelatnošću (kulturne toponime): *Krājêv gâj* (S); *Bâšćina* (GS), *Mirîna* (GS), *Pod petrâda* (GS); *Mîrja* (G), *Zapâlišća* (G); *Bânje* (R), *Stâri ferâl* (R); *Pîškêra* (N); *Bâbîn lâz* (SS), *Gonjîški/Gônjski* (SS); *Dotûrêvo* (DS), *Mějice* (DS); *Pod tûranj* (M), *Pôšte* (M)...
- toponime motivirane otočnim događajima i povijesnim prilikama: *Pêlegrîn*

² U zagradama su kratice imena naselja: S – Stomorska, GS – Gornje Selo, G – Grohote, R – Rogač, N – Nečujam, SS – Sridnje Selo, DS – Donje Selo, M – Maslinica.

- (S), *Stráža* (S, SS); *Čatrnja* (GS), *Strážica* (GS, DS, M), *Tatinja* (GS, G); *Kaštilac* (DS)...
- toponime motivirane duhovnim životom: *Stomôrska* (S), *Križice* (S); *Pážigrad* (GS), *Pod mójster* (GS), *Šemenârij* (GS); *Abâtovo* (G), *Basilija* (G, SS), *Frâtri* (G); *Supětâr* (N); *Gôspîno* (SS), *Pod svêti Mioil* (SS); *Svêta Jêlê* (DS); *Pod crkvôn* (M), *Stîpanska* (M)...
 - toponime motivirane društvenim životom: *Igrălišce* (G), *Rădovănje* (G)...
 - toponime motivirane biljnim pokrovom (fitotoponimi): *Konopjica* (S, G), *Travičina* (S); *Grăbova* (GS), *Kadujica* (GS); *Blitvišce* (G), *Žûkova* (G), *Oskorûšica* (G); *Rogăc* (R); *Ispo' sêdân bôri* (N); *Pod oriñ* (SS); *Măslinica* (M)...
 - toponime motivirane životinjskim svijetom (zootoponimi): *Govêdica* (GS), *Pod golubînja gârma* (GS), *Zmajînac* (GS); *Medvîdova* (G); *Kôzjak* (SS), *Pod sôkole* (SS)...
 - toponime motivirane vodom: *Dôlac kod bočâte* (S), *Vrújak* (S); *Sipûja* (GS), *Studênac* (GS), *Vránjac* (GS); *Lôkva* (G), *Vodotôčina* (G); *Šîpić* (SS); *Šîpôva* (DS)...
 - toponime određene odnosom prema drugim toponimima: *Stráža – Postráža* (S), *Žálo – Više Žála* (S); *Dîmilo – Pod Dîmilo* (GS), *Mála golubînja gârma – Pod golubînja gârma – Vêla golubînjâ gârma* (GS); *Grădac – Gradăška* (G), *Pêculovo – Pêculova gârma* (G); *Krâjna – Vêli dîl Krâjne* (SS); *Ôdar – Na pût za Ôdar* (DS)...

Na kraju svakoga potpoglavlja o »strukturnoj klasifikaciji« toponima pojedina noga naselja ispisani su apelativi za prirodne vrste terena od kojih su postali toponimi. Među šoltanskim toponima česti su oni koji se tvore od poznatih apelativa poput *bok* (*bočac*, *bočić*), *brdo*, *brig*, *dolac* (*dočić*), *gaj*, *glava* (*glavica*), *garma*, *gnjila* (*gnjilina*), *jama* (*jamina*), *kamenica*, *punta*, *raka*, *rat*, *ratac*, *spila*, *studenac*, *vala*, *žalo* i dr.

Nakon »strukturne klasifikacije« toponima slijedi klasifikacija toponima po »strukтури tvorbe«. Kako je već uobičajeno u hrvatskoj onomastičkoj literaturi, i šoltanski se toponimi dijele na jednorječne, dvorječne i višerječne. Jednorječni se dalje dijele na jednostavne (*Bôc*, *Čatrnja*, *Jăma*, *Răžanj*...), izvedene (*Bočić*, *Prăzac*, *Kălinica*, *Pravdăca*...), pridjevne (*Dubôka*, *Frănîcevo*, *Pastîrska*, *Sôkolo*...), prefiksalne (*Nădastîne*, *Postrăza*, *Uzălokva*, *Zavănje*...) i sraslice (*Păzigrăd*, *Prčerătăc*, *Răvnilaz*, *Vănjadoca*...). Dvorječni se toponimi dijele na one s pridjevom (*Bêgove smôkve*, *Gôrñje Pečîne*...), s imenicom u genitivu (*Blagăica gúvno*, *Kosă Balkúna*...), s prijedlogom (*Ispo' Svilăje*, *Kod kríza*, *Na petrâle*...) te u jukstapoziciji (*Găj Tatînja*, *Pôšta Grměj*, *Žûkova dolac*...). Kod višerječnih toponima razlikuju se oni s prijedlogom (*Kod Slădovica Trzănac*, *Čăkunovo pod*

Stàrine, Vřtāl iza Kránjčeve kùčē...) i oni u jukstapoziciji (*Băbino Vănji dólac, Šipöva Bûrnji gāj...*). Na kraju obrade toponimije svakoga naselja donose se popis i etimologije toponima toga naselja u kojemu se za svaki toponim navodi njegov sadržaj, jezično podrijetlo te poneki drugi komentar.

Deveto poglavlje donosi popis šoltanskih toponima, ponovno po naseljima, a deseto popis korištene literature. Jedanaesta je cjelina knjige samostalni zemljovid Šolte s upisanim toponimima koji su izradile autorice knjige. Knjiga je oplemenjena i visokokvalitetnim fotografijama otoka Šolte s kopna, mora i iz zraka koje su snimili Zoran Alajbeg, Ivo Pervan te jedna od autorica, Marina Marasović-Alujević.

U novije je doba hrvatska onomastička bibliografija obogaćena nizom monografija s temom hrvatske otočne toponimije sjevernodalmatinskih otoka (izdanja Centra za jadranska onomastička istraživanja Sveučilišta u Zadru), pa nas osobito raduje da se popunjava i toponomastička bibliografija srednjodalmatinskih otoka. Sustavna i stručna, knjiga *Toponimija otoka Šolte* dokumentira djelić hrvatske toponimije i doista zaslužuje pozornost leksikografa i onomastičara, Šoltana, dijalektologa, etnologa, povjesničara, arheologa, geografa i biologa, kojoj se autorice nadaju.

Dubravka Ivšić